

УДК 811.161.2'373:796

DOI: <https://doi.org/10.31499/2415-8828.1.2026.356408>Людмила Томіленко*

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА СЛОВОТВІРНІ ЗМІНИ В ТЕРМІНОСИСТЕМІ СПОРТУ (НА МАТЕРІАЛІ ЗАГАЛЬНОМОВНИХ ТЛУМАЧНИХ СЛОВНИКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ)

На матеріалі загальномовних лексикографічних праць – «Словника української мови» в 11-ти томах і «Словника української мови» у 20-ти томах – розглянуто особливості подання спортивної лексики у тлумачній лексикографії радянського й сучасного періодів. Зокрема, з'ясовано основні лексико-семантичні, словотвірні та ін. зміни, що відбулися в терміносистемі спорту з кінця ХХ ст. до сьогодення, простежено шляхи та способи поповнення спортивної галузі новими одиницями тощо.

Комплексний аналіз усіх зафіксованих лексем, відібраних за допомогою спеціального інструментарію, дає змогу побачити цілісну картину розвитку термінології спорту впродовж понад п'ятдесяти років.

Ключові слова: спортивна лексика, терміносистема спорту, запозичення, тлумачний словник, «Словник української мови» в 11-ти томах, «Словник української мови» у 20-ти томах.

Tomilenko Liudmyla. Lexico-semantic and word-formation changes in the terminological system of sports (based on Ukrainian language general explanatory dictionaries).

The article examines lexicosemantic and word-formation changes in Ukrainian sports terminology based on the material of the 11-volume and 20-volume academic explanatory dictionaries (SUM-11 and SUM-20). It is noted that the active renewal of the lexical system of the Ukrainian language is fully reflected in the sports terminological system, whose development is driven by the dynamics of the sports sphere, globalization processes, and the growing role of the English language. The study considers the views of Ukrainian scholars on the sources of enrichment of sports vocabulary and the issue of excessive foreign borrowing.

A comparative analysis of the SUM-11 and SUM-20 entries shows a significant expansion of the sports subsystem of modern Ukrainian: the number of terms in the new dictionary has nearly doubled. It is revealed that, as before, the core consists of nouns denoting various sports, competition participants, equipment, and game actions, with borrowed – primarily English – vocabulary dominating (arm-wrestling, bodybuilding, windsurfing, parkour, darts, etc.). At the same time, there has been noticeable activation in the formation of native Ukrainian compound names built from both inherited and mixed morphemes (avtosport 'autosport', velodystantsiia 'cycling distance', hirs'kolyzhnyk 'skier', napivvazhkyi 'light-heavyweight', vosmyborstvo 'octathlon', and others). The word-formation nests of new terms have also expanded (veikbord – veikboarding – veikbordyst; vindserf – vindserfing – vindserfinhist).

Special attention is given to the emergence of a large number of names for female athletes, absent or incompletely represented in SUM-11. The most productive formants are the suffixes -k(a), -yts(ia). A noticeable trend is the displacement of certain Russified forms and the introduction of standard Ukrainian equivalents, as well as the appearance of variant names.

A comprehensive analysis of all recorded lexemes selected using specialized tools has made it possible to see a coherent picture of the development of sports terminology over more than fifty years. The findings demonstrate the intensive development and structural complication of modern sports terminology, the significant influence of English, the activation of word-formation processes, and the aspiration to standardize the domain-specific vocabulary in accordance with contemporary linguistic norms.

Keywords: sports vocabulary, sports terminology, borrowings, explanatory dictionary, «Dictionary of the Ukrainian language» in 11 volumes, «Dictionary of the Ukrainian language» in 20 volumes.

Лексико-семантична система української мови є складною, багатовимірною, відкритою, динамічною системою. Згідно з дослідженнями О. Стишова, її оновлення та збагачення нині відбувається інтенсивніше, ніж у попередні періоди розвитку (Стишов, 2017, с. 77). За спостереженнями мовознавця, «словниковий склад досягнув набагато ширшого обсягу, вищого рівня досконалості, що зумовлено динамікою суспільного життя цього періоду, істотним зростанням обсягу отриманої сучасним соціумом інформації (глобалізація, інформаційна доба у розвитку людства, інтелектуалізація мовців), яка значно розширює межі лінгвального простору» (Там само).

Упродовж останніх десятиліть спостерігаємо стрімкий розвиток багатьох галузей людської діяльності. Не є винятком і спортивна царина. «Спорт, – зауважує О. Коробова, – займає чільне місце як в Україні, так і в усьому світі» (Коробова, 2021, с. 210). Цілком закономірно, що у зв'язку з розвитком цієї галузі виникає також потреба унормування її лексики та термінології. Як стверджує І. Процик, «унормування сучасних галузевих терміносистем – одна з найнагальніших потреб українського суспільства, з якою фахівці й мовознавці не можуть упоратися вже більш як тридцять років: від часу відновлення української незалежності, коли термінотворчі пошуки активізовано, а

* Людмила Томіленко, кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу лінгвістики, Український мовно-інформаційний фонд НАН України (Київ, Україна); e-mail: tomilenko@i.ua.

потребу упорядкування та кодифікування національних терміносистем визнано однією з найважливіших» (Процик 2023, с. 111).

Подібно до одиниць багатьох інших галузей знань кодифікування спортивної лексики є важливим, актуальним і досить-таки непростим завданням, яке перебуває в полі зору не лише фахівців цієї царини, а й дослідників-мовознавців. «Зацікавлення лінгвістів спортивною комунікацією, – на думку Ю. Струганця, – зросло в останні десятиріччя у зв'язку з активним вивченням різних сфер мовної діяльності соціуму» (Струганець, 2015, с. 67). Сьогодні чимало суперечок у наукових колах породжують шляхи поповнення цієї терміносистеми, способи творення термінів, надмірне запозичання з інших мов тощо. Загалом погоджуємося з висновками інших дослідників (зокрема Н. Баранник), що «українська спортивна термінологія, як і інші термінологічні системи, активно поповнюється двома шляхами – із внутрішніх ресурсів української мови та запозиченнями з інших мов» (Баранник, 2015, с. 4).

Одним із давніших проблемних питань, за словами І. Процик, було те, що мова українського спорту виявилася однією з найбільш зросійщених у 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. (Процик, 2023, с. 111). Нинішньою проблемою, на думку дослідниці, є «надмірне запозичання спортивних термінів із чужих мов, насамперед англійської» (Там само). Тезу про переважання іншомовних слів підтримують й інші науковці. Наприклад, О. Воронюк виявляє, що близько 70 % спортивних термінів є запозиченими і лише 30 % – питомо українськими (Воронюк, 2025, с. 101).

Однак зауважимо, що далеко не всі науковці (як мовознавці, так і фахівці інших галузей знань) мають однозначне негативне ставлення до іншомовних термінів, зокрема й у мові спорту. Деякі дослідники навпаки вважають проникнення англійзмів (інші назви – англійзми, англіцизми) у спортивну царину цілком природним і закономірним процесом. «Спортивна термінологія, як і всі інші сфери нашого життя, – на переконання М. Ткачівської та В. Ткачівського, – стає явищем активної мовної взаємодії та глобалізації. Англійзми присутні у всіх видах спорту. Активному використанню в міжнародних контекстах сприяє також лаконічність цих термінів, що робить мовлення спортивних коментаторів та журналістів сучасним та професійним. Оскільки все більше людей розуміють англійську мову, англійзми сприяють більшому розумінню інтернаціональною публікою» (Ткачівська & Ткачівський, 2024, с. 157).

«На трансформацію спортивної термінології, – підсумовує М. Бойчук, – активно впливають екстралінгвальні чинники: глобалізаційні процеси в суспільстві, швидка інтеграція та адаптація спортивних інновацій завдяки міжнародним трансляціям та соціальним медіа; зростаюча роль англійської мови як мови джерела для багатьох нових термінів та ін.» (Бойчук, 2024, с. 23). Як зазначає дослідниця, англійська мова стала основним джерелом спортивної термінології, навіть у країнах, де вона не є державною мовою (Там само). М. Бойчук пов'язує це з тим, що багато міжнародних спортивних федерацій, організацій та подій використовують англійську як офіційну мову, що не може не позначатися на процесах інтернаціоналізації лексичного складу мови. А такі слова, як, скажімо, *тайм-аут*, *гол* тощо, стали звичними в багатьох мовах і часто не мають повноцінних відповідників (Бойчук, 2024, с. 24).

Відомо, що ту чи ту кількість поширеної (а нерідко й вузьковживаної) різногалузевої лексики містять у своїх реєстрах великі загальномовні словники, зокрема тлумачного типу. Найбільшими лексикографічними працями, створюваними в стінах Національної академії наук України, є Словники української мови в 11 і 20 томах (далі – СУМ-11 і СУМ-20). На прикладі цих двох джерел (радянського та сучасного) простежимо основні зміни, що відбулися в мові спорту із 70-х – 80-х років ХХ ст. до сьогодення. Нагадаємо, що нині підходить до завершення укладання та видання нового СУМ-20. Дотепер вийшло друком уже 16 томів цієї праці¹.

Як зазначено в передмові до першого тому СУМ-20, його основне завдання – «із максимальною увагою представити лексичне, а головне, – семантичне багатство сучасної української мови» (Русанівський, 2010, с. 6). Щодо галузевої лексики, то до реєстру мають бути введені терміни й номенклатурні слова, які широко вживаються в писемній та усній мові, використовуються в популярних наукових виданнях, підручниках і посібниках, пресі і т. ін. (Русанівський, 2010, с. 10).

Отже, **мета** пропонованої розвідки – здійснити цілісний аналіз лексики спортивної галузі, зафіксованої в СУМ-11 та у виданих томах СУМ-20. Основні **завдання** статті полягають у порівнянні словотвірних, правописних, семантичних та інших особливостей цієї лексики в згаданих лексикографічних джерелах, з'ясуванні шляхів і способів поповнення спортивної терміносистеми новими одиницями тощо.

¹ Усі надруковані томи наявні також у вільному доступі під назвою «Словник української мови online» за адресою: <https://sum20ua.com>.

Для реалізації поставленої мети ми використали описовий метод дослідження, порівняльний аналіз, метод суцільного (автоматичного) вибирання лексики з реєстрів, кількісні підрахунки.

Лексика спортивної галузі, представлена в словниках української мови в 11-ти та 20-ти томах, частково вже була об'єктом нашої уваги. Стислий її опис міститься в дослідженні, виконаному в попередні роки. Для його реалізації ми використовували інструментальний комплекс «СУМ», до якого входили словники української мови в 11-ти і 20-ти томах. Пропоновану розвідку здійснено вже на основі покращеного інструментарію (з новими удосконаленими дослідницькими можливостями) – віртуальної лексикографічної системи «СУМ». Усю потрібну для аналізу лексику ми відібрали за допомогою ремарки *спорт.*, слова (частини слова) «спорт» та інших пошукових ідентифікаторів, що міститься у тлумаченнях до неремаркованих одиниць (див. Рис. 1). Частину досліджуваних слів зафіксовано також у немаркованих відсилкових статтях (жін. до..., прикм. до...). Зрозуміло, що під час такого відбирання до списку потрапляла і якась кількість лексем, не пов'язаних зі спортом. Тому всі зайві одиниці ми вже відфільтрували вручну.

Отже, на підставі раніше виконаного дослідження можемо стверджувати, що основу спортивної термінології в СУМ-11 (загальною кількістю понад 200 одиниць²) становить іменникова лексика. До неї належать одиниці, які здебільшого вживаються на позначення різних видів спорту та його учасників. Субстантивів тут зафіксовано майже сімдесят відсотків від усіх слів, решта – дієслова та прикметники, яких приблизно однакова кількість (Томіленко, 2015, с. 55).

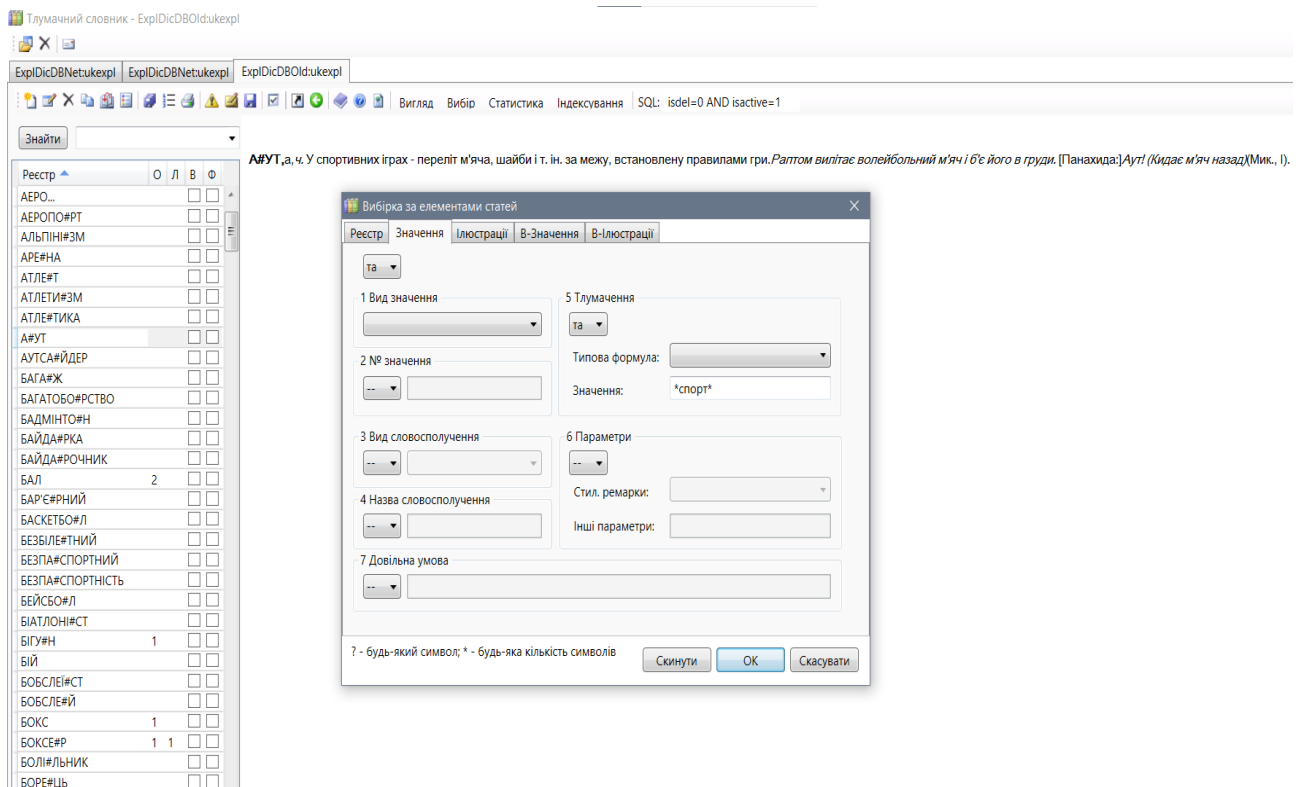

Рис. 1. Приклад відбирання лексики за допомогою слова (частини слова) «спорт» у СУМ-11.

Характерною особливістю цієї галузі (про що вже згадувалося на початку статті), зокрема і в СУМ-11, є те, що вона містить у своєму складі переважну частину запозиченої лексики. Іншомовними передусім є добре відомі зараз назви видів спорту (як, до речі, і сама лексема *спорт*), спортивних ігор, змагань (*баскетбол, бейсбол, бокс, волейбол, лаун-теніс, матч, поло, пушбол, регбі, регата, слалом, спринт, стилль-чез, футбол*); поняття, що стосуються спортивних змагань, поєдинків (*аут, гандикап, гейм, нокаут, нокдаун, спурт, тайм, фінт*); найменування осіб, які беруть участь у спортивних змаганнях, – спортсменів, суддів, організаторів та ін. (*командор, рефері, стаєр, хавбек*); назви спортивних снарядів, предметів, споруд і т. ін. (*еспадрон, еспандер, каное, рапіра*) тощо.

Незважаючи на переважання запозичених слів, зафіксовано в 11-томному словнику й низку питомої лексики. Це здебільшого найменування на позначення спортсменів (*бігун, борець, веслувальник, ковзаняр, металник (кидальник), плавець, скелелаз, стрибун, стрілець, штовхач*) та низка інших

² Без урахування багатослівних термінів (термінологічних словосполучень).

спортивних понять, що є переважно термінологізованими одиницями (*заїзд, захист, ключка, козел, міст, перегони, помах, поштовх, рахунок* і под.). Помітні в аналізованій праці й складні іменники-терміни, особливо з другою частиною *-борство* (*багатоборство, двоєборство, десятиборство, п'ятиборство, семиборство, триборство, чотириборство, шестиборство*).

Прикметникова лексики спортивної галузі – це здебільшого похідні від питомих та запозичених іменників одиниці, утворені за допомогою суфіксації (*біговий, боксерський, волейбольний, партерний, спортивний, спортсменський* та ін.). Іноді трапляються складні прикметники, напр.: *водноспортивний, кінноспортивний*.

Дієслівна лексика в СУМ-11 найчастіше є або похідною від іншомовних субстантивів (*нокаутувати, пасувати, реферувати, спуртувати, траверсувати*) або термінологізованою (*захомутати* (у вільній боротьбі), *передавати / передати* (м'яч, шайбу і т. ін.), *пропускати / пропустити* (м'яч, шайбу і т. ін.), *штовхати* (штангу, гиру)).

Крім однослівних одиниць, зафіксовано в СУМ-11 близько сорока сполучень слів, більшість із яких є іменними (іменниковими). Це лексика на позначення понять легкої (рідше – важкої) атлетики, командних ігор, різних видів спорту і т. ін., напр.: *важка атлетика, легка атлетика, паралельні бруси, вільні вправи (рухи), водне поло, водяні лижі, гігантські кроки, гігантський слалом, лівий крайній, правий крайній, кручений м'яч, ручний м'яч, хокей з шайбою, фігурне ковзання (катання)*. Попри переважання іменникових, міститься в словнику близько 25 % дієслівних словосполучень: *брати м'ячі, брати (взяти) старт, виходити (вийти, ставати, стати) на старт, відкривати (відкрити) рахунок, забити (пропустити) гол, передавати (передати) естафету, повертатися (повернутися) на ринг, повести рахунок* тощо.

Порівняно з 11-томним, у новому 20-томному словнику кількість спортивної лексики зросла майже вдвічі. Як і раніше, галузь спорту активно поповнюють запозичені одиниці, зокрема англізми. Не останню роль у процесі поповнення іншомовною лексикою цієї терміносистеми відіграють медіа. Цілком погоджуємося із твердженням Р. Вишнівського, що «розширення засобів масової інформації, поява Інтернету, послаблення жорстких вимог до викладу матеріалу у публіцистичних текстах, престижність англійської мови, пошук нових засобів вираження і форм образності також сприяють інтенсивному проникненню англіцизмів в українську мову. До того ж, саме засоби масової інформації є, по суті, першим фіксатором, а нерідко й популяризатором іншомовних запозичень, які стають надбанням широкого кола носіїв української мови» (Вишнівський, 2017, с. 41). Подібну думку висловлює і Ю. Самсон, зазначаючи, що галузь фізичної культури «швидко розвивається, збагачується новими поняттями, адаптуючи при цьому значну кількість чужомовних слів. Такі слова асимілює українська мова, зокрема в засобах масового інформування та в молодіжному середовищі» (Самсон, 2020, с. 152).

Здебільшого запозиченими з англійської мови одиницями (рідше – з італійської, французької, японської та ін.) поповнилася група на позначення нових видів спорту, спортивних змагань, ігор, осіб у СУМ-20 (*армрестлінг, бенді, боулінг, дартс, дзюдо, індорхокей, кайтсерфінг, кейрин, керлінг, кетч, кікбоксинг, корфбол, лайнсмен, ліберо, могул, паркур, пауерліфтинг (наверліфтинг), пейнтбол, петанк, пілатес, плей-оф* та ін.).

Щодо словотвірних особливостей доданої лексики, то помітно збільшилася кількість складних слів – іменників та прикметників – не лише із запозиченими, а й із власне українськими складниками або їх поєднанням (*авіаспорт, автогол, автомарафон, автопробіг, авторалі, автоспорт, багатотуровий, велоакробатика, велобагатоденка, велобол, велодистанція, велокоманда, велополо, воднолижний, восьмиборство, гольф-клуб, десятикілометровка, двадцятихвилинка, двадцятиметровий, дев'ятиметровий, десятихвилинка, другорозрядник, кіберспорт, легковаговик, матч-реванш, матч-турнір, мотовелоспорт, мотопробіг, моторалі, мототрек, мультистанція, напівважкий, напівлегкий, напівважковаговик, напівважковик, напівзахист (рідко), одинадцятиметровий* та ін.).

Деякі назви, зафіксовані в реєстрі 20-томного словника, утворюють досить широкі словотвірні гнізда, зокрема й за рахунок словотвірної варіантності: *вейкборд, вейкбординг, вейкбордист, вейкбордистка; велоспорт, велоспортивний, велоспортсмен, велоспортсменка; віндсерф, віндсерфер, віндсерфінг, віндсерфінгіст, віндсерфінгістка, віндсерфінговий* тощо.

Цікавим, на наш погляд, є той факт, що в сучасному СУМ-20 з'явилася низка слів на позначення спортсменів, яких не фіксували укладачі СУМ-11, хоча лексеми, що йменували відповідний вид спорту, спосіб виконання чого-небудь, спортивне знаряддя і т. ін. були в його реєстрі (*багатоборець / багатоборка (розм.)* – багатоборство; *бар'ерист / бар'еристка* – бар'ер; *батерфляїст / батерфляїстка* – батерфляй; *батутист / батутистка* – батут; *брасист / брасистка* – брас; *буерист / буеристка* –

буєр, буєрний; *десятиборець*³ – десятиборство; *гольфїст* / *гольфїстка* – гольф; *каратист* / *каратистка* – карате; *пенальтист* / *пенальтистка* – пенальті; *мотоболїст* – мотобол і под.).

Як показує проаналізований матеріал, у складі доданої лексики на позначення спортсменів-чоловіків виразно домінує суфікс *-ист* (*-їст*): *кетчїст*, *картингїст*, *конкурист*, *могуїст*, *панкратїонїст*, *парапланерїст* та ін.

У новій лексикографічній праці з'явилось також чимало іменників на позначення спортсменок, відсутніх у СУМ-11. Тенденцію до появи спортивних назв жіночого роду М. Навальна спостерігає і в мові ЗМІ. «Останнім часом, – зазначає мовознавиця, – у мові періодики з'явилися іменники зі значенням жіночої статі, яких раніше не було або вони не вживалися, оскільки вид спорту вважався суто чоловічим (футболїст – футболїстка, боксер – боксерка та ін.)» (Навальна, 2012, с. 213).

Найпродуктивнішим афіксом, за допомогою якого нині утворюються іменники на позначення спортсменок, є суфікс *-к* (значно менше – *-иц*, малопродуктивний – *-ин*). Наприклад: *атлетка*, *байдарочниця*, *біатлонїстка*, *бігунка*, *бобслеїска*, *боксерка*, *борчиня*, *важкоатлетка*, *воротарка* (у СУМ-11 ж. р. подано лише до 1-го значення (сторож біля воріт)), *кроїстка*, *нападниця* (у СУМ-11 лише до загальнозживаного значення (та, яка нападає з якоюсь метою)), *марафонка*, *однолюбниця*, *олімпїйка*, *п'ятиборка* тощо.

Справедливо буде зауважити, що в СУМ-11 деякі назви спортсменів зафіксовано також в обох родах (*альпїніст* – *альпїністка*, *бейсболїст* – *бейсболїстка*, *ватерполїст* – *ватерполїстка*, *веслувальник* – *веслувальниця*, *волейболїст* – *волейболїстка*, *гандболїст* – *гандболїстка*, *метальник* – *метальниця*, *фехтувальник* – *фехтувальниця*, *футболїст* – *футболїстка*). Хоча найменувань жіночого роду загалом подано значно менше, ніж у сучасних словниках⁴.

Крім лексики на позначення нових понять, у СУМ-20 з'явилися варіантні назви до слів, зафіксованих у СУМ-11: *ваговик*, *важковик* (до *важковаговик*), *веслярство* (до *веслування*⁵), *ковзанярство* (до *ковзанярський спорт*). Частина доданих іменників поступово витісняє спільні з російськими форми. Старі найменування тепер містяться у відсилкових статтях (іноді зі стилістичними ремарками), а подекуди їх узагалі вилучено з реєстру: *велоперегонник*, *велогонник* і *велогонщик* (те саме, що *велоперегонник*); *велоперегони* і (розм.) *велогонка*; *мотогонник*, *мотоперегонник* (слова *мотогонщик* у СУМ-20 уже немає); *плавчиня* і (розм.) *плавчиха* тощо. Щоправда, деякі подвійні назви, яких не було раніше, з'явилися в перших томах 20-томного словника, напр.: *автоперегонник* і *автогонщик*, *автоперегони* й *автогонка*.

Кількаслівних термінів у СУМ-20 додано близько двадцяти. Майже всі вони є іменниковими словосполученнями на позначення видів спорту (*авіамоделний спорт*, *вітрильний спорт*, *гірськолижний спорт*, *кінний спорт*, *ковзанярський спорт*, *лижний спорт*, *пляжний волейбол*), спортивної боротьби (*вільна боротьба*, *класична (греко-римська) боротьба*), а також різноманітних спортивних понять (*гірські лижі*, *гімнастичний місток*, *довільна програма*, *напівважка вагова категорія (напівважка вага)*, *лава запасних*, *сицилійський захист*, *чорний пояс*).

Проведене дослідження демонструє, що не лише нова лексика поповнила реєстр СУМ-20, розширився він також за рахунок нових значень, що постали внаслідок термінологізації або ретермінологізації відомих раніше слів і термінів. Скажімо, найменування спортсменів утворилися переважно від назв осіб військової царини (зокрема й застарілих нині). Наприклад: *бомбардир* – (*заст.*) у дореволюційній армії – звання солдатів артилерії (СУМ-11), (*їст.*) у XVII–XIX ст. – боєць, який обслуговував гаубиці, мортири і т. ін. (СУМ-20) і *бомбардир* – (*спорт.*) у командних спортивних іграх – найрезультативніший гравець, який забиває багато голів у ворота противника (СУМ-20); *легіонер* – воїн, солдат, який входить до складу легіону (у 1, 2 знач.) (СУМ-11 і СУМ-20) і *легіонер* – гравець спортивної команди, який виступає за іншу (частіше іноземну) команду (СУМ-20).

Крім розглянутих прикладів, у низці словникових статей також можемо знайти додані значення зі спортивної сфери, яких з об'єктивних чи суб'єктивних причин не було зафіксовано в СУМ-11: *викрут* (гімнастична вправа), *віддача* (удар у відповідь, відкидання м'яча у грі), *віяло* (різновид атаки в регбі), *дельфін* (спосіб плавання), *накат* (спосіб удару в більярд), *ножиці* (гімнастична вправа), *обруч* (гімнастичний снаряд), *підхід* (серія безперервних повторень окремої вправи), *прапорець* (елемент силової гімнастики), *прийом* (дія, яку застосовують у різних видах спорту для контролю над

³ Хоча, наприклад, слова *двоборець* нема і в СУМ-20.

⁴ Щоправда, у СУМ-20 також трапляються найменування спортсменів лише в ч. р. Це й відомі раніше лексеми, зафіксовані ще в СУМ-11, і нові одиниці (бодіблдер, важковаговик, гирьовик, гросмейстер, другорозрядник, кіберспортмен тощо). Фемінні назви до деяких згаданих іменників ч. р. мало поширені й у сучасному мовленні (напр., важковаговичка, гирьовичка). Побачити й почути їх можна переважно в окремих засобах масової інформації.

⁵ Зазначимо, що в СУМ-20 з'явилось і друге значення слова *веслування* (вид спорту, що включає веслування на каное, байдарках, академічне веслування, весловий слалом).

супротивником), *простріл* (і дієсл. *прострілювати*) (сильний, різкий пас у грі (перев. у футболі)), *рампа* (споруда для екстремальних видів спорту) та ін.

Висновки. Цілісний аналіз, проведений на матеріалі двох академічних тлумачних словників української мови, демонструє особливості розвитку спортивної лексики з кінця ХХ ст. до сьогодення. Згідно з нашими підрахунками, терміносистема спорту розширила свій склад у новій лексикографічній праці майже вдвічі. Основою її, як і раніше, є запозичені здебільшого з англійської мови лексеми. Хоча наведені у цій розвідці приклади демонструють зростання кількості й питомих одиниць, особливо тих, що є складними утвореннями. Побільшало в СУМ-20 також фемінних назв, з'явилися словотвірні варіанти до частини відомих раніше слів тощо.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в порівнянні та описі лексики спортивної царини, зафіксованої в загальномовних перекладних джерелах (насамперед російсько-українських) різних часових періодів.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

СУМ-11 – Білодід, І. К. (Ред.) (1970–1980). *Словник української мови*. Наук. думка.

СУМ-20 – *Словник української мови*. URL: <https://services.ulif.org.ua/expl> (дата запити: 27.11.2025).

ЛІТЕРАТУРА

Бараник, Н. (2015). Запозичення в українській спортивній термінології. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, (22), 3–8. ISSN: 2521-1293

Бойчук, М. (2024). Спортивна термінологія: сучасний стан та перспективи розвитку. У *Філологічні студії та перекладознавчий дискурс: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції* (Івано-Франківськ, 13.11.2024) (с. 22–25). РВВ ЗВО «Університет короля Данила».

Вишнівський, Р. Й. (2017). Новітні спортивні англіцизми у мові українських електронних ЗМІ. *Молодий вчений*, 4.3 (44.3), 41–44.

Воронюк, О. І. (2025). Українська термінологія сфери фізичної культури і спорту: витоки, становлення, особливості. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, (212), 96–103. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-14>

Коробова, О. І. (2021). Особливості перекладу англійських термінів (на прикладі спортивної термінології). *Закарпатські філологічні студії*, (18), 210–214. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.38>

Навальна, М. (2012). Семантико-стилістичні видозміни спортивної лексики в сучасній українській мові. *Психолінгвістика*, (10), 210–216.

Процик, І. Р. (2023). Лексико-граматичні інновації спортивної сфери на початку ХХ століття та їхні шанси повернутися до сучасного спортивного дискурсу. У *Арватівські читання – 2023: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції* (Ніжин, 17.05.2023) (с. 111–114). НДУ ім. М. Гоголя.

Русанівський, В. М. (Ред.) (2010). Передмова. У *Словник української мови* (Т. 1, с. 6–59). Наук. думка.

Самсон, Ю. (2020). Теоретична концептуалізація української спортової терміносистеми. У *Проблеми української термінології: зб. наук. праць XVI міжнар. наук. конф.* (Львів, 1–3.10.2020) (с. 151–156). НУ «Львівська політехніка».

Стишов, О. А. (2017). Спортивні жаргонізми в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ ст. *Лінгвістичні студії / Linguistic Studies*, (34), 76–84.

Струганець, Ю. (2015). Футбольна лексика української літературної мови: іманентні ознаки. *Studia methodologica*, (41), 67–72.

Ткачівська, М. Р., & Ткачівський, В. В. (2024). Англіцизми в спортивній лексиці (на прикладі української та німецької мов). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 35 (74)/6, 152–160. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/25>

Томіленко, Л. М. (2015). *Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови*. Фоліант.

REFERENCES

Barannyk, N. (2015). Zapozychennia v ukrainiïi sportyvniïi terminolohii [Borrowings in Ukrainian sports terminology]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Filolohiia (movoznastvo)*, (22), 3–8. ISSN: 2521-1293 (in Ukrainian)

Boichuk, M. (2024). Sportyvna terminolohiia: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku [Sports terminology: current state and development prospects]. U *Filolohichni studii ta perekladoznavchyi dyskurs: materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Ivano-Frankivsk, 13.10.2024) (s. 22–25). RVV ZVO «Universytet korolia Danyla». (in Ukrainian)

Korobova, O. I. (2021). Osoblyvosti perekladu anhliiskykh terminiv (na prykladi sportyvnoi terminolohii) [Peculiarities of English terms translation (on the example of sports terminology)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, (18), 210–214. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2021.18.38> (in Ukrainian)

Navalna, M. (2012). Semantyko-stylistychni vydozminy sportyvnoi leksyky v suchasniïi ukrainiïi movi [Semantic and stylistic modifications of sports vocabulary in the modern Ukrainian language]. *Psykhohinhvistyka*, (10), 210–216. (in Ukrainian)

Protsyk, I. R. (2023). Leksyko-hramatychni innovatsii sportyvnoi sfery na pochatku XX stolittia ta yikhni shansy povernutysia do suchasnoho sportyvnoho dyskursu [Lexico-grammatical innovations in the sports sphere at the beginning of the 20th century and their chances of returning to modern sports discourse]. U *Arvativski chytannia – 2023: materialy vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii* (Nizhyn, 17.05.2023). (s. 111–114). NDU im. M. Hoholia. (in Ukrainian)

Rusanivskiy, V. M. (Ed.) (2010). Predmova [Preface]. U *Slovnnyk ukraïnskoi movy* (T. 1, s. 6–59). Nauk. dumka (in Ukrainian)

Samson, Yu. (2020). Teoretichna kontseptualizatsiia ukraïnskoi sportovoi terminosystemy [Theoretical conceptualization of the Ukrainian sports terminological system]. U *Problemy ukraïnskoi terminolohii: zb. nauk. prats XVI mizhnar. nauk. konf.* (Lviv, 1–3.10.2020) (s. 151–156). NU «Lvivska politekhnikha» (in Ukrainian)

- Struhanets Yu. (2015). Futbolna leksyka ukrainskoi literaturnoi movy: imanentni oznaky [Football vocabulary of Ukrainian literary language: immanent features]. *Studia methodologica*, (41), 67–72. (in Ukrainian)
- Styshov, O. A. (2017). Sportyvni zharhonizmy v ukrainskii movi kintsia XX – pochatku XXI st. [Sports jargon in the Ukrainian language at the end of the XX and beginning of the XXI centuries]. *Linhvistychni studii / Linguistic Studies*, (34), 76–84. (in Ukrainian)
- Tkachivska, M. R., & Tkachivskiy, V. V. (2024). Anhliizmy v sportyvni leksytsi (na prykladi ukrainskoi ta nimetskoj mov) [Anglicisms in sports vocabulary (on the example of Ukrainian and German)]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 35 (74)/6, 152–160. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.6/25> (in Ukrainian)
- Tomilenko, L. M. (2015). *Terminolohichna leksyka v suchasni tlumachnii leksykohrafi ukrainskoi literaturnoi movy* [Terminological vocabulary in contemporary explanatory lexicography of the Ukrainian literary language]. Foliant. (in Ukrainian)
- Voroniuk, O. I. (2025). Ukrainska terminolohiia sfery fizychnoi kultury i sportu: vytoky, stanovlennia, osoblyvosti [Ukrainian terminology in the field of physical culture and sports: origins, formation, features]. *Naukovi zapysky. Seriya: Filolohichni nauky*, (212), 96–103. <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-212-14> (in Ukrainian)
- Vyshnivskiy, R. Y. (2017). Novitni sportyvni anhliizmy u movi ukrainskykh elektronnykh ZMI [The newest sports anglicisms in the language of Ukrainian electronic media]. *Molodyi vchenyi*, 4.3 (44.3), 41–44. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 18.03.2026 року

Дата прийняття статті: 30.03.2026 року

Опубліковано: 01.04.2026 року